

REFERENCES

1. Armstrong, M. (2008). *Praktika upravleniya chelovecheskimi resursami*. [Practice of human resource management]. SPb.: Piter.

2. Vakhromov, Ye. Ye. (2001). *Psikhologicheskiye kontseptsii razvitiya cheloveka. Teoriya samoaktualizatsii*. [Psychological concepts of human development. Self-actualization theory]. M

3. Galishnikova, Ye. M. (2011). *Samoaktualizatsiya glavnyy motivatsionnyy faktor uspekha budushchego spetsialista* [Self-actualization is the main motivational factor for the success of a future specialist].

4. Lebedyk, I. V. (2007). *Pidhotovka maybutnikh uchyteliv inozemnykh mov do profesiynoyi samorealizatsiyi u protsesi vyvchennya fakhovykh dystsyplin* [Preparation of future teachers of foreign languages for professional self-realization in the process of studying professional disciplines]. Kirovohrad.

5. Lyashenko, R. O. (2017). *Rozvytok profesiynoyi samoaktualizatsiyi maybutn'oho vykladacha-filologa v protsesi mahisters'koyi pidhotovky*. [Development of professional self-actualization of the future teacher-philologist in the process of master's training]. Kropyvnyts'kyi.

6. Mal's'kyi, M., Moroz, Y. (2012). *Pidhotovka fakhivtsiv mizhnarodnykh v umovakh transformatsiyi mizhnarodnoyi systemy*. [Training of international specialists in the transformation of the international system]. L'viv.

7. Maslou, A. (1997). *Psikhologiya bytiya*.

[Psychology of Being]. Moscow. Kiyev.

8. Maslou, A. (1982). *Samoaktualizatsiya*. [Self-actualization]. Moscow.

9. *Psikhologicheskaya entsiklopediya* [Psychological encyclopedia]. Moscow.

10. Radul, V. V. (2017). *Sotsialna zrilist osobystosti*. [Social maturity of the individual]. Kharkiv.

11. Rodzhers, K. (1994). *Vzglyad na psikhoterapiyu. Stanovleniye cheloveka*. [A look at psychotherapy. Becoming a person]. Moscow.

12. Talatuk, N. M. (1998). *Vospitaniye – sinergeticheskaya sistema oriyentirovannogo chelovekovedeniya*. [Education – a synergetic system of oriented human studies]. Kazan'.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

БАЛАНУЦА Олександр Олександрович – кандидат економічних наук, Надзвичайний і Повноважний Посол України в Кувейті.
Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх дипломатів.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

BALANUTSA Oleksandr Oleksandrovych – Candidate of Economical Sciences, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine to the State of Kuwait.
Circle of scientific interests: professional training of future diplomats.

Стаття надійшла до редакції 20.05.2021 р.

УДК 378.011.3 – 051:78
 DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-197-63-67

БОДРОВА Тетяна Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5359-2164>
 e-mail: bodrovatetana@gmail.com

ВИРОБНИЧО-ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ
 ДО ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ: АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Вирішення проблем виробничо-практичної діяльності майбутніх освітян пов'язаний з підготовкою вчителів-майстрів, здатних реалізовувати своє покликання, усвідомлювати педагогічний процес з позицій продуктивного результату навіть в умовах трансформації культурно-освітніх реалій.

Аналіз наукових досліджень у сфері сучасної мистецької освіти засвідчує, що між вимогами ринку праці та практичними результатами освітньої діяльності утворився відчутний розрив між недостатнім рівнем знань сучасних технологій та сформованістю вмінь їх застосування в нових умовах, між

посиленням вимог до професійної мобільності майбутніх фахівців та перспективою скорочення термінів їх практичної підготовки.

Серед умов, за яких може відбуватися продуктивна підготовка фахівців у сфері освіти, домінують виступають володіння оригінальними педагогічними техніками, спроможність до педагогічної імпровізації в нестандартних ситуаціях, здатність до саморозвитку та самонавчання з урахуванням фактору мінливості освітніх обставин (В. Андрущенко, І. Бех, Н. Дем'яненко, В. Огнев'юк, О. Пехота, С. Сисоєва).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цілком очевидно, що з усіх форм фахової підготовки саме педагогічна практика

найбільш суттєво впливає на формування професійно спрямованої особистості (І. Боднарук, Т. Бодрова, А. Болгарський, Л. Булатова, Е. Карпова, Г. Кожевников, Л. Матвеева). В такому розумінні практика представляє собою діяльність, що передбачає «увімкненість» педагога як суб'єкта з його потребами, інтересами, ціннісними установками у взаємодію з об'єктивною реальністю. Водночас вона є критерієм істини та мірою здатності адекватно реагувати на виклики сьогодення (В. Бондар, М. Букач, Л. Вовк, Н. Кузьміна, Н. Гузій, Г. Падалка, О. Ростовський, В. Черкасов, О. Щолокова, О. Ярошенко).

Мета статті – окреслити особливості практичної підготовки майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей, розкрити актуальні проблеми виробничої діяльності студентів у нових освітніх умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концепція мистецько-педагогічної підготовки, в тому числі виробничої практики, ґрунтується на методологічних засадах сучасної гуманістичної педагогіки, розроблених В. Андрущенко, С. Горбенком, А. Козир, О. Олексюк, В. Орловим, О. Отич, Г. Падалкою, О. Рудницькою, О. Хижною, В. Черкасовим, О. Шевнюк, О. Щолоковою та іншими відомими науковцями. У річці вирішення проблем гуманізації даного сегменту вищої освіти принциповим питанням особистісного розвитку студентів є створення демократичних умов реалізації прав і обов'язків освітян, взаємної зацікавленості у розвитку усіх суб'єктів навчання, усвідомлення та прийняття ієрархізованої системи цінностей майбутнього педагога, дотримання варіативності та можливості вільного вибору засобів педагогічного впливу, стимулювання саморозвитку в процесі мистецько-педагогічної діяльності.

Гуманістична спрямованість педагогічного процесу виявляється в орієнтації на особистісну сутність молоді людини, стимулюванні власної ініціативи у пізнанні світу, створенні стимулюючого навчального середовища в атмосфері емоційної співдружності та гармонічної взаємодії, наданні їй можливостей вибору пізнавальних альтернатив і варіантів самореалізації [6, с. 15]. Володіння студентами комплексом необхідних для практичної роботи фахових знань, умінь та особистісних якостей є практичним результатом ефективної фахової підготовки, свідченням готовності майбутніх учителів до професійної діяльності засобами музичного мистецтва.

Керуючись результатами досліджень з

питань професійної підготовки майбутніх учителів (Б. Ананьєв, Ю. Бабанський, В. Бондар, С. Гончаренко, Н. Гузій, І. Зязюн, А. Капська, Л. Кондрашова, К. Платонов), можна стверджувати, що *готовність* студентів до професійної діяльності є комплексом практичних та особистісних якостей, що забезпечують високий рівень майстерності у складних і динамічних умовах педагогічного процесу. Названа готовність як важлива умова досягнення педагогічної досконалості дає можливість молодим учителям якнайшвидше адаптуватися до умов сучасної школи, успішно розв'язувати складні завдання реальної навчально-виховної роботи, коригувати її результати.

У системі підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін педагогічна практика у закладах середньої та вищої освіти виконує важливі функції (навчальну, виховну, науково-дослідну, евристичну), що ґрунтуються на універсальних засадах, адекватних змісту та характеру взаємодії учасників педагогічного процесу. Включення студентів-музикантів у безпосередню практичну діяльність є засобом активізації інтересу до майбутнього фаху, інструментом перевірки ефективності усіх без винятку напрямків професійної підготовки (психолого-педагогічного, історико-теоретичного, музично-виконавського, методичного).

Результатом формування готовності майбутніх учителів до виконання професійних ролей (музиканта-виконавця, режисера педагогічної дії, комунікатора) стає їхня спроможність орієнтуватися в основних музично-педагогічних концепціях, здатність працювати за чинною програмою з предмету, стверджуючи індивідуальний стиль та власну художню позицію.

У світлі вищезазначеного даємо наступне визначення досліджуваному феномену: *виробничо-практична підготовка майбутніх педагогів-музикантів* – це зумовлена потребами суспільства інтегративна багатофункціональна освітня система, спрямована на самореалізацію особистості в процесі навчально-професійної та виробничо-педагогічної діяльності засобами музичного мистецтва.

Педагогічна наука визнає складність вирішення проблеми взаємоузгодження і гармонізації *двох основних педагогічних факторів* ефективного управління діяльністю студентів на педагогічній практиці, а саме: забезпечення *технологізації* навчально-виховного процесу (С. Гончаренко, І. Підласий, Г. Селевко, С. Сисоєва, Н. Тализіна) та *персоналізації* у взаємовідносинах всіх його учасників

(Ш. Амонашвілі, В. Беспалько, А. Бойко, С. Горбенко, Н. Щуркова).

Так, аналіз стану практичної підготовки майбутніх педагогів засвідчив, що діяльності студентів для якісного виконання завдань практики бракує технологічного стилю як фактору стабільності в отриманні об'єктивних, підтверджених практичним досвідом результатів (І. Дичківська, Л. Масол, О. Пехота, І. Підласий, М. Чепіль). Елементи технологізації як системної сукупності і функціонування особистісних та інструментальних засобів, що застосовуються для реалізації педагогічних цілей, виявляються у неухильному дотриманні змісту і послідовності етапів діяльності, у певному алгоритмі впровадження нововведень, надійному та гарантованому результаті тощо.

Науковці вважають, що сучасна практика навчання і виховання перебуває у перехідній стадії: вчителі ще не працюють за цілісними науковими технологіями, але вже поступово відходять від замкнено-інтуїтивного розв'язання педагогічних завдань та ситуацій (І. Дичківська, І. Зязюн, Л. Масол, І. Підласий, Л. Пироженко, О. Пометун). І все-ж таки, дослідники вказують на поширення у педагогічному середовищі позитивної тенденції до впровадження апробованих технологічних знахідок, до уніфікації та стандартизації технологічно-педагогічних вимог.

Науково доведено, що такі якості педагогічної діяльності як алгоритмізованість та інструментальність сприяють активнішому формуванню професійних умінь у здатності приймати самостійні педагогічні рішення, чітко визначати мету і завдання, інтенсивно подавати матеріал, здійснювати самоконтроль та самокорекцію [4; 6; 7].

Слід зазначити, що серед суттєвих недоліків мистецько-освітньої роботи практикантів і досі залишаються недостатнє застосування мультимедійних технологій та сучасних наочних засобів навчання (електронної дошки, синтезатора, електронного підручника, навчальних комп'ютерних програм, в тому числі ігрових). До того ж, студентам і викладачам бракує інструктивної літератури з організації самостійної роботи студентів щодо розробки та проведення мистецьких занять.

З іншого боку, технологічність дій вчителя не може повністю забезпечити живого людського спілкування, міжособистісної педагогічної комунікації. Тому незмінну увагу до питань забезпечення персоналізації учасників педагогічної взаємодії привертає *особистісна орієнтованість* освітнього процесу як фактор практичної підготовки майбутніх педагогів-

музикантів. Вирішення цієї проблеми вбачається ефективним через врахування індивідуальних особливостей кожного на основі принципів природовідповідності та самореалізації [2; 5].

Слід зазначити, що провідна ідея в дослідженні проблеми персоналізації практичної підготовки майбутнього педагога-музиканта ґрунтується на положеннях про її особистісно-продуктивний характер. Продуктивність дій, що найближче підводить нас до отримання результату в реалізації як бакалаврської, так і магістерської програм, спрямовується на оволодіння студентом мобільною системою методичних знань та фахових умінь, на розвиток неповторних індивідуальних якостей педагога, професійне самовдосконалення та самоорганізацію в контекстному полі наскрізного розвитку професійних компетентностей.

До того ж, персоніологічний фактор продуктивно орієнтованої підготовки у специфічній музичній сфері (виконавство, теорія та історія музики, методики та технології мистецького навчання) має безпосередній вплив на професійне зростання фахівців як педагогів мистецького профілю, набуваючи ефективності лише за умов задоволення їх естетичних потреб, художньої акумуляції їх особистісних рис та якостей. Сутність даного твердження полягає у створенні можливостей до фахового самоусвідомлення і творчого самовираження кожного студента на основі інтеграції соціальної, індивідуально-духовної та художньо-технологічної складових мистецько-фахової сфери [1, с. 116].

Ми солідарні з науковцями у твердженні, що на основі використання виробничо-практичних засобів освітньої взаємодії, узгоджених з особливостями мистецько-педагогічної діяльності, набуває більш цілісного формування внутрішній світ студента, його художня свідомість, позитивна «Я-концепція». Цей шлях дає змогу активізувати механізм загального та професійного саморозвитку майбутніх фахівців, сприяє організації саморуку особистості до кінцевого результату, що супроводжується внутрішнім відчуттям успішного виконання практичних мистецько-педагогічних задач та в подальшому позиціонуванні себе як людини успішної.

У виробничій діяльності професійна зрілість та відчуття особистісного зростання розглядається у якості повної самореалізації фахівцем власних потенцій шляхом оволодіння системою цінностей (філософією життя), об'єднання всіх особистісних рис навколо її центру – «самості», подолання криз особистісного зростання шляхом акумуляції

сутнісних сил через *особистісний ресурс* [2]. Вищезазначений підхід має широкі перспективи для втілення ідеї персоналізованої освіти як природовідповідної педагогічної системи, що є особливо привабливою в підготовці фахівців мистецьких спеціальностей.

Ефективна виробничо-практична діяльність майбутніх педагогів-музикантів обумовлена дотриманням певних принципових положень, сформульованих науковцями-практиками, а саме: *продуктивна взаємодія університету і школи*, що є необхідним для постійного моніторингу реальної освітньої ситуації та вивчення досвіду викладання предмету «Музичне мистецтво»; *взаємообумовленість теорії та практики*, що виявляється у використанні теоретико-методичних знань, закріпленні практичного досвіду через безпосередню музично-освітню роботу; *послідовність, наступність та наскрізність практичної діяльності*, що забезпечується неперервністю музичної роботи з учнями та студентами; *єдність психолого-педагогічної, методичної та спеціальної музичної підготовки* студентів-практикантів, що засвідчується відповідними навчальними планами з вищеназваних блоків-напрямків; *активізація музично-творчого потенціалу особистості*, що знаходить утілення у діяльності пошуково-перетворювального характеру і реалізується через індивідуальний педагогічний стиль роботи [3, с. 10].

Сьогодні в системі фахової підготовки майбутніх педагогів-музикантів виникла гостра проблема створення *мобільного практико-орієнтованого середовища* з урахуванням особливостей організації художньої діяльності студентів в умовах *дистанційного навчання*.

За останній навчальний рік у зв'язку з карантинними обмеженнями зазнала випробувань така якість практичної підготовки як *методично-фахова мобільність*, що передбачає застосування майбутнім педагогом методичного інструментарію у мінливих освітніх умовах.

Он-лайн навчання суттєво вплинуло як на організацію та проведення усіх видів виробничих педагогічних практик, так і на практико орієнтовані дисципліни, в тому числі музично-виконавські. Так, життя вимагає абсолютно нових форм і методів дистанційної навчальної роботи з мистецькими колективами, пошуку активних й ефективних форм індивідуального навчання спеціальним дисциплінам – гри на інструменті, постановці голосу, диригуванню. Також необхідно по-іншому здійснювати організацію самостійних занять, а на

виробничій практиці по-іншому вибудовувати взаємодію зі студентами-практикантами, учнями, з учителями та адміністрацією базових шкіл.

В організації практичної роботи з майбутніми педагогами-музикантами особлива увага звертається, в першу чергу, на переборення упередженості та консерватизму щодо організації дистанційних форм навчання з боку викладачів, на оперативне оволодіння педагогами і студентами інформаційними технологіями роботи на освітніх інтернет-платформах, на актуальність та повноту мультимедійного освітнього контенту, а також на здійснення оперативного інтернет-контролю за успішністю практикантів та їх вихованців.

Попри достатньо суттєві складнощі он-лайн навчання, виробничо-практична підготовка студентів все ж-таки має широкий спектр *позитивних характеристик*, пов'язаних, з роботою у відкритому комунікативному просторі, а саме: гнучкості та варіативності взаємодії між викладачами та студентами; швидкості поширення навчальних та методичних матеріалів; можливості додаткового оперативного консультування учнів та студентів; активне впровадження інтерактивних форм і методів навчально-методичної роботи; розробка більш продуктивного індивідуального маршруту студентів-практикантів на основі наскрізних програм практик.

Однак, для підвищення рівня успішності дистанційної практичної і методичної роботи зі студентами необхідно, на нашу думку, здійснити низку заходів організаційно-методичного характеру, що передбачають:

- оновлення навчальних програм виробничих практик студентів та практико орієнтованих навчальних дисциплін з урахуванням специфіки навчання в режимі он-лайн;

- розробку нових дистанційних моделей організації та проведення виробничих практик з фаху;

- створення віртуальних навчально-методичних лабораторій та організацію науково-практичних вебінарів з актуальних питань виробничої діяльності студентів у закладах освіти;

- створення в допомогу студентам-практикантам електронних навчальних матеріалів та забезпечення доступу до них.

Звісно, реалізація вищезазначених заходів не може відбуватись без додаткової інформаційно-операційної підготовки викладачів і студентів до роботи он-лайн та тільки за умови налагодження мішаного типу

навчання, що поєднує дистанційний формат, очні заняття та самопідготовку.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Таким чином, виробнича практика майбутніх педагогів-музикантів – стрижень фахової підготовки, що, з одного боку, забезпечує дієвість професійних знань та умінь в мистецько-освітній роботі, а з іншого – сприяє подальшому особистісному розвитку практикантів, формуючи здатність їх як суб'єктів педагогічної праці до продуктивної взаємодії з освітнім середовищем у всіх його вимірах (особистісному, організаційно-управлінському, технічному).

На всіляку підтримку заслуговує розробка психолого-педагогічного забезпечення практичної діяльності студентів в напрямках, пов'язаних з поглибленням змісту, урізноманітненням форм і методів роботи, удосконаленням технологічних та особистісних аспектів навчання.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Андрейко О. І. Виконавська культура скрипаля: теорія та методика формування: монографія. Львів: Галицька видавнича спілка, 2013. 298 с.
2. Bodrova T. Personal Resours in Teachers' Training of Musical Arts Education/ Intellectual Archive. Toronto: Shiny World Corp., 2015. Volume 4, Number 6. PP. 141–150.
3. Болгарський А. Г., Бодрова Т. О. Педагогічна практика у загальноосвітніх навчальних закладах з предмету «Музика»: навчально-методичний посібник для студентів педагогічних університетів. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. 130 с.
4. Бондар В. І. Теорія і технологія управління процесом навчання в школі. Київ. НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2000. 165 с.
5. Горбенко С. С. Історія гуманізації музичної освіти дітей шкільного віку: навчально-методичний посібник. Вид. друге, доповнене. Житомир: В. Т. Котвицький, 2008. 416 с.
6. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
7. Підласий І. П. Продуктивний педагог. Настільна книга вчителя. Харків: Вид. група «Основа». 2009. 360 с.

REFERENCES

1. Andreiko, O. I. (2013). *Vykonavska kultura skrypalia: teoriia ta metodyka formuvannia*. [Performing culture of a violinist: theory and methods of formation]. Lviv.
2. Bodrova, T. (2015). *Personal Resours in Teachers' Training of Musical Arts Education / Intellectual Archive*. Toronto.
3. Bolharskyi, A. H., Bodrova, T. O. (2008). *Pedahohichna praktyka u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh z predmetu «Muzyka»*. [Pedagogical practice in secondary schools on the subject «Music»]. Kyiv.
4. Bondar, V. I. (2000). *Teoriia i tekhnolohiia upravlinnia protsesom navchannia v shkoli*. [A theory and technology of process control of studies in school]. Kyiv.
5. Horbenko, S. S. (2008). *Istoriia humanizatsii muzychnoi osvity ditei shkilnoho viku*. [History of the humanization of musical education of school-age children]. Zhytomyr.
6. Dychkivska I. M. (2004). *Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii: navchalnyi posibnyk*. [Innovative pedagogical Technologies]. Kyiv.
7. Pidlasyi, I. P. (2009). *Produktyvnyi pedahoh. Nastilna knyha vchytelia*. [Productive teacher. Teacher's reference book]. Kharkiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

БОДРОВА Тетяна Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Наукові інтереси: проблеми теорії та методики музично-педагогічної освіти, актуальні питання практичної мистецької педагогіки.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

BODROVA Tetiana Oleksandrivna – Ph.D., Associate Professor, Professor of the Department Theory and Methods of Music Education, Choral Society and conducting, Dragomanov National Pedagogical University.

Circle of scientific interests problems of the theory and methods of musical and pedagogical education, actual issues of practical artistic pedagogy.

Стаття надійшла до редакції 04.05.2021 р.